

МИЛИЦА ГРКОВИЋ
(Нови Сад)

ПОВЕЉА ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА ЗА МЕСТО ЛИВАДУ ОД 12. ДЕЦЕМБРА 1347. ГОДИНЕ

У Деловодном протоколу у Сремским Карловцима из осамнаестог века, који је засновао Фон Јакоби, забележен је и одређени број српских средњовековних повеља. *Карловачке повеље* се данас, осим изгубљене *Повеље краља Милутина Хиландару* из 1302. године, чувају у Музеју Српске православне цркве у Београду. Међу њима се истиче *Повеља цара Душана за Ливаду*, издата 12. децембра 1347. године. До сада се знало за оригинал на пергаменту и препис на хартији у манастиру Хиландару. Ово је трећи примерак, препис из каснијег периода.

Кључне речи: српске средњовековне повеље, *Карловачке повеље*, повеља цара Душана за Ливаду.

Постоје два основна разлога за разговор о повељи цара Душана датој манастиру Хиландару за Ливаду 12. децембра 1347. године. Први и основни разлог је питање о њеном месту међу повељама које су се налазиле у митрополијском архиву у Сремским Карловцима и о њиховој судбини.

У Архиву Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима у Деловодном протоколу, заснованом још у осамнаестом веку од стране екипе Фон Јакобија, забележено је да је у Сремским Карловцима поред осталих докумената било и српских средњовековних повеља. Најстарија од њих је *Повеља краља Милутина Хиландару* из 1302. године. Поред ње, ту су биле и *Повеља цара Душана Хиландару о хиландарским имањима у Србији и Романији*, писана 1348. године, *Повеља кнеза Лазара манастиру Раваници* из 1381. године, *Повеља Вука Бранковића Хиландару о Горњој и Доњој Гадимљи*, *Повеља српског деспота Јована којом дарује манастир Крушедол* из 1496. и *Повеља цара Душана за Ливаду*, која је издата 12. децембра 1347. године.

За ове повеље је било доста интересовања још на почетку деветнаестог века. На основу преписке Вука Караџића зна се да се и он под утицајем многих истраживача словенских старина интересовао за

српске средњовековне исправе. Намеравао је да их прикупља и да их публикује. Најприступачније и најпознатије биле су му изгледа владарске повеље које су се налазиле у Сремским Карловцима у Патријаршијском архиву. Још 1817. године намеравао је да их публикује, али је тек у децембру 1819. године писао архимандриту Мушицком да ће „издати књижицу о најстаријим словенским рукописима“. Уз то се и надао да ће му митрополит дозволити да изда српске повеље које су у Сремским Карловцима. О томе каже овако: „оне дипломе што се налазе у Карловцима да и њих издам овом приликом. Али ја немам те среће“.

За српске историјске изворе у то време било је много интересовања. Кепен је 1832. године у Сремским Карловцима и у фрушкогорским манастирима преписивао српске споменике.

Копитар је од Стратимировића добио преписе карловачких повеља краља Милутина, цара Душана, кнеза Лазара, Вука Бранковића и деспота Јована.¹ У поменутом Протоколу, који се данас налази у Архиву Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима, све поменуте повеље пажљиво су уписане немачким језиком, али у Архиву више нема тих докумената нити се зна нешто о њиховој судбини. Има мишљења да су их окупатори однели за време Другог светског рата са осталим драгоценостима из фрушкогорских манастира, јер не постоји ниједна белешка која би била путоказ за сазнање шта се с њима догодило. О њима нема никаквог помена ни у једном штампаном каталогу, чиме би јавност била ближе обавештена да су некада српске средњовековне повеље биле на подручју Војводине.

Трагање за њима је ипак уродило плодом.

Повеља кнеза Лазара за Раваницу је сачувана и налази се изложена у Музеју Српске православне цркве у Београду. Није оригинал, али је копија добро очувана. Њу је издао у својој књизи која говори о повељама кнеза Лазара Александар Младеновић.²

Повеља Вука Бранковића за Горњу и Доњу Гадимљу такође се налази у Музеју Српске православне цркве. Писана је на пергаменту, добро је очувана и на њој се налази веома леп печат. Реч је о оригиналу, писаном у четрнаестом веку.³

¹ О односу Вука Караџића, Кепена, Мушицког, Стратимировића, Копитара и других говори Станоје Станојевић, *Историја српског народа у средњем веку, извори и историографија*, књ. 1, Београд 1937.

² Александар Младеновић, *Повеље кнеза Лазара*, Београд 2003.

³ Милица Грковић, *Хрисовуља Вука Бранковића Хиландару*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 43, Београд 1977, 59–75.

Повеља цара Душана Хиландару о хиландарским имањима у Србији и Романији из 1348. године писана је на фином пергаменту, црним мастилом, уставним писмом. По свему судећи, и она је оригинал. Чува се у оставштини Радослава Грујића у Музеју Српске православне цркве у Београду. Осим ове исправе, ту је и *Повеља цара Душана за Ливаду* од 12. децембра 1347. године.

Једино је остало да се трага за *Повељом краља Милутина* из 1302. године, за коју се мора веровати да није заувек изгубљена.

Дакле, повеље из Сремских Карловаца нису неповратно изгубљене. Скоро све су доступне јавности, а у Протоколу из осамнаестог века нека буде забележено да се налазе у Музеју српске православне цркве у Београду. Сада када се зна где су, предлагем да се обједине и да се назову *Карловачке повеље*.

Други разлог за разговор о овом документу је питање броја примерака и питање оригинала или фалсификата овога и осталих примерака. Лидија Славева и Владимир Мошин су још 1988. објавили најпотпунији преглед повеља цара Стефана Душана,⁴ како би што боље осветлили македонску историју четрнаестог века. Наравно, ту није остављена *Повеља цара Душана за Ливаду* од 12. децембра 1347. године. Речено је да у Хиландару треба да постоје два примерка, један на пергаменту, а други на хартији.

Примерак на пергаменту је први видео и публиковао Д. Аврамовић. Том приликом је рекао о повељи: „Ова диплома је на кожи писана, потпис је црвен, а печат сребрн па позлаћен који виси на црвеној неоплетеној свили“.⁵ Повеља је написана уставним писмом, а потпис је изведен црвеном бојом. Текст је написан у шездесет једном реду. Владимир Мошин и Лидија Славева нису видели оригинал повеље него само фотокопију, али им није било јасно зашто је Ђоровић 1933. није снимио. Претпоставили су да снимак није направљен зато што повеља није на месту. У наведеном раду је речено да се поред фотографије налази препис те повеље, ситним словима уставног писма. Цела је стала у шездесет један ред, а посебно је потпис испред којег је крст.

Други примерак је исписан на хартији, али с обзиром на то да је у питању препис нема печата. Чува се у хиландарском архиву под бројем 34. У нашој земљи постоји фотокопија у Архиву Српске академије наука и уметности под бројем 8876/60.

⁴ Лидија Славева и Владимир Мошин, *Српски грамоћи од Душаново време*, Прилеп 1988.

⁵ Д. Аврамовић, *Описаніе древности србски у Святой (Аѣѣонској) Гори съ XI-II лиѣѣографирани таблица*, Београд 1847, 51.

Ново питање о Душановој повељи за Ливаду отвара примерак који се налази у Карловачкој групи повеља. Ако није направљена нека случајна забуна, онда свакако постоје три примерка поменуте повеље.

Трећи примерак је писан на хартији. Почиње симболичном инвокацијом, знаком крста. Иницијално *ѿ* има једноставне орнаменте. Текст је написан у шездесет седам редова, а потпис у два реда. То је копија за коју се с правом може рећи да је настала касније. Припадала је Карловачкој скупини још у осамнаестом веку, јер је са стране написан о њој низ података истом руком, која је забележила основне податке и на осталим Карловачким повељама. Није се могло утврдити како је ова повеља из Хиландара стигла у Сремске Карловце. У првим издањима у деветнаестом веку Повеља је сматрана за оригинал, али је данас јасно да се ради о фалсификату.

Из свега досад реченог произилазе два закључка.

Повеље убележене у Протокол Фон Јакобија у осамнаестом веку, који се налази у Архиву Српске академије наука у Сремским Карловцима, а о чијој судбини се није довољно знало, налазе се данас у Музеју Српске православне цркве у Београду. Судбина *Карловачких ѿовеља*, за које је владао велики интерес почетком деветнаестог века, сада је позната.

Поред два позната примерка *Повеље цара Душана за Ливаду* од 12. децембра 1347. године, који се чувају у Хиландару, постоји и трећи, у групи *Карловачких ѿовеља* у Музеју Српске православне цркве у Београду.

Summary

Milica Grković

THE CHARTER OF EMPEROR STEFAN DUŠAN FOR THE PLACE LIVADA ISSUED ON DECEMBER 12, 1347

This paper deals with the *Karlovci charter collection*, which existed in Sremski Karlovci in the eighteenth century, as witnessed by the Protocol from the same period, founded by von Jacobi. Today, all these charters are in the Museum of the Serbian Orthodox Church in Belgrade, except the Charter issued by king Milutin to the Hilandar monastery in 1302. Among them is also the Charter of Emperor Stefan Dušan for the place Livada, issued on December 12, 1347. Until now we knew about the original and one copy, both at the Hilandar monastery. This is its second copy, made at a later time.